

Koninklijke Bibliotheek
Beleidsplan 2002 - 2005

Inhoudsopgave

4	■	Managementsamenvatting
7	■	Inleiding
8		Strategische oriëntatie
10		Versterking van gebruik en dienstverlening
12		Bouw digitale kennisdomeinen en bestanden
14		Duurzame digitale opslag
16		Personeel en organisatie
17		Infrastructurele voorzieningen
18		Financiën
	■	Bijlagen
26		Missie Koninklijke Bibliotheek
27		Lijst van geraadpleegde personen en organisaties
28		Omgevingsverkenning
30		Matrix taken en middelen KB 2002
31		Afkortingen
32	■	Colofon

Het beleidsplan is tot stand gekomen na een intensieve interne voorbereiding en een uitgebreide externe consultatie (bijlage 2). In het plan zijn alleen de beleidswijzigingen en activiteiten opgenomen die bijzondere aandacht, extra mensen of middelen vragen. Het plan geeft geen uitputtend overzicht van alle voornemens en activiteiten. Leidraad is de in 2000 geformuleerde missie van de KB (bijlage 1). Daarnaast is er rekening gehouden met de belangrijkste trends in de omgeving van de KB (bijlage 3).

De KB zal zich sterker profileren als nationale bibliotheek door de concentratie op Nederlandse geschiedenis, taal en cultuur. Tevens vergroot de KB de toegankelijkheid van producten en diensten ten behoeve van wetenschappers en studenten, docenten en leerlingen voortgezet onderwijs, en een breed geïnteresseerd publiek. In de strategische oriëntatie spelen (inter)nationale samenwerking en communicatie en marketing, o.a. via de website, een belangrijke rol. In het kader van het strategisch marketingplan 2000 - 2003 heeft de KB extra middelen ingezet; de projectactiviteiten zullen worden ingebed in de staande organisatie.

De hoofdlijnen van de beleidskeuzen ten aanzien van de primaire taken zijn: versterking gebruik en dienstverlening, bouw digitale kennisdomeinen en bestanden, en duurzame digitale opslag.

Versterking gebruik en dienstverlening

- De mogelijkheid om een groot aantal digitale informatiebestanden van de KB te doorzoeken via één interface en in één zoekactie wordt uitgebreid naar andere bestanden.
- Door uitbesteding van de digitalisering van de kaartcatalogus is in drie jaar het hele bezit van de KB opgenomen in de online publiekscatalogus, waardoor alle informatie over de collectie ook via de website toegankelijk is.
- Vanaf 1 januari 2002 kan iedereen bij de Digitale Vraagbaak vragen stellen over de collecties van de KB, over alles wat te maken heeft met Nederlandse geschiedenis, taal en cultuur, en over het zoeken naar informatie in het algemeen.
- Er wordt een leeszaal ingericht met een grote open opstelling van boeken en tijdschriften op het gebied van Nederlandse geschiedenis, taal en cultuur.
- De expositieruimte wordt verbouwd en geschikt gemaakt voor een semi-permanente tentoonstelling van de unieke, waardevolle en bezienswaardige werken uit eigen bezit. In het najaar van 2002 wordt in de Kunsthal Rotterdam de grote kinderboekententoonstelling Wonderland gehouden. Daarnaast organiseert de KB lezingen, speciale ontvangsten, rondleidingen en workshops. Zoveel mogelijk activiteiten worden gebundeld in een cultureel programma.

Bouw digitale kennisdomeinen en bestanden

- Op basis van de grote hoeveelheid reeds beschikbare informatie bouwt de KB een kennisdomein op het gebied van Nederlandse geschiedenis, taal en cultuur, gericht op onderzoekers en andere belangstellenden. Het kennisdomein biedt één structuur: één geïntegreerde toegang tot diverse informatiebronnen, waaronder andere websites. De KB faciliteert de inbreng van andere organisaties, zoals bibliotheken, archieven en musea.
- Het landelijke programma Het Geheugen van Nederland gaat pas echte synergie-effecten krijgen wanneer een groot aantal collecties uit verschillende kennis- en erfgoedinstellingen is gedigitaliseerd. De financiering van het programma loopt tot 1 januari 2004. Om het gewenste effect te bereiken zal de externe financiering van het landelijke programma moeten worden voortgezet voor een periode van minimaal drie jaar.

Duurzame digitale opslag

Als nationale bibliotheek heeft de KB de taak om elektronische publicaties duurzaam te bewaren en ook op lange termijn toegankelijk te houden. De KB volgt een tweesporige aanpak. Ten eerste doet de KB directe ervaring op in de praktijk; zij heeft daarmee inmiddels nationaal en internationaal een vooraanstaande positie verworven. Ten tweede bevordert de KB, met medewerking van uitgevers, in internationaal verband onderzoek naar oplossingen voor lange-termijn-toegang tot elektronische publicaties.

- Eind 2002 wordt het depotsysteem van de KB opgeleverd. Dit systeem vormt het technische hart van het Elektronische Depot (E-depot). Voor de operationele kosten daarvan stelt het ministerie van OCenW vanaf 2003 per jaar ruim M€ 1,1 beschikbaar. De verdere operationalisering van het E-depot vergt de komende jaren een grote inspanning. Ook het technische systeem moet verder worden ontwikkeld en uitgebreid. De KB richt daartoe een experimentele omgeving in om verder onderzoek te kunnen doen naar technieken en procedures voor lange-termijn-bewaring en -toegang. Net als in de afgelopen periode zal worden gezorgd voor de internationale inbedding van het onderzoek en voor een nauwe samenwerking met belangrijke ICT-spelers. Kennis over metadata, catalogisering, bibliografische beschrijvingen en formaten, conversies en XML wordt geconcentreerd binnen een Kenniscentrum Metadata.
- De KB gaat de komende jaren op experimentele basis web-publicaties archiveren. Er wordt een verzamelbeleid ontwikkeld en er worden selectiecriteria vastgesteld. Om praktische ervaring op te doen wordt een testbed ingericht.

Personeel en organisatie

- De KB is een kennisintensieve organisatie in een voortdurend veranderende omgeving. De KB moet mee veranderen. Er zijn maatregelen voorzien om te kunnen voldoen aan de hoge eisen die worden gesteld aan de inrichting en sturing van de organisatie, aan het management en aan de medewerkers.
- In 2002/2003 zal de hoofdafdeling Collecties en onderzoek worden gereorganiseerd om de taken en werkwijze te kunnen aanpassen aan nieuwe ontwikkelingen.

Infrastructurele voorzieningen

- Belangrijke ingrepen voor het KB-gebouw zijn de bouw van nieuwe magazijnruimte, de herhuisvesting van het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie en, gekoppeld daaraan, het gebouwbreed optimaliseren van het ruimtegebruik. De verbinding van de gebouwen van de KB en het Nationaal Archief wordt verbeterd, in combinatie met de verbouwing van de expositieruimte.
- Het belang van ICT voor het KB-beleid groeit nog steeds, enerzijds als katalysator van nieuw beleid en anderzijds als voorwaarde voor realisering van de beleidsdoelen. Meer nog dan voorheen is ICT een strategische factor. Het ICT-beleid van de KB wordt vastgelegd in een afzonderlijk informatiseringsplan; de uitwerking van het ICT-beleid tot een operationele infrastructuur wordt verwerkt in een automatiseringsplan.

Financiën

- Om continuïteit van deskundigheid te garanderen en vernieuwing te realiseren in een vergrijzende organisatie is een tijdelijke uitbreiding van de formatie met 8,00 fte noodzakelijk (totale kosten K€ 816).
- Voor onderzoek en ontwikkeling van duurzame (digitale) opslag is in 2003 en 2004 een totaalbedrag ad M€ 1,5 nodig.
- De voortzetting van de financiering van het landelijke programma Het Geheugen van Nederland na 2003 is onzeker. Om de noodzakelijke massa van en synergie tussen gedigitaliseerde collecties te bereiken is verlenging – in de vorm van een tweede tranche – noodzakelijk (totaal M€ 6,81).
- De voortzetting van de financiering van het landelijke programma Metamorfoze na 2004 is onzeker. Voor de noodzakelijke schaalvergroting, intensivering en structurele inbedding van Metamorfoze is vanaf 2005 gedurende 20 jaar een bedrag nodig van M€ 4,5 per jaar.
- De vierde en laatste tranche van het zogeheten Berenschot-acces (huisvestingskosten) is nog niet ondergebracht in de rijksbijdrage (M€ 3,4 per jaar). Dit betreft een bestaande afspraak.

In de wetenschappelijke informatievoorziening vinden grote veranderingen plaats. In sommige sectoren verdringt de digitale informatie de informatie op papier. De ingrijpende gevolgen van ICT voor de wetenschappelijke informatievoorziening maken een herbezinning op de functie van de bibliotheek noodzakelijk, ook voor de nationale bibliotheek. Wanneer nieuwe kansen niet worden gegrepen, zal onherroepelijk functieverlies optreden. Dit beleidsplan geeft inzicht in de keuzes die de KB voor de periode 2002 - 2005 heeft gemaakt.

Het beleidsplan is het resultaat van een intensieve voorbereiding. Medewerkers hebben korte beleidsnotities geschreven over specifieke onderwerpen, die de input vormden voor een brede interne werkconferentie. Op basis daarvan is een uitgebreidere notitie geschreven, die voor commentaar is toegezonden aan collega-bibliotheken, verwante organisaties en vertegenwoordigers van het ministerie van OCenW (bijlage 2). Van sommige instellingen is een schriftelijke reactie ontvangen, met anderen is een gesprek gevoerd. De resultaten van deze consultatieronde zijn verwerkt in dit beleidsplan.

Voor een deel worden de lijnen uit het vorige plan (1998 - 2001) doorgetrokken. Zo blijft duurzame digitale opslag een van de hoofdlijnen in het beleid. Digitalisering en conservering komen in dit beleidsplan terug, niet als afzonderlijke beleidslijn, maar als onderdeel van een nieuwe hoofdlijn 'digitale kennisdomeinen en bestanden'. De inspanningen om de bibliotheekvoorziening geesteswetenschappen te versterken hebben inmiddels geleid tot financiële steun van NWO. Het voornemen om het eigen collectievormingsprofiel kritisch te bekijken, heeft zijn beslag gekregen in een nieuwe strategische oriëntatie.

Het voorliggende beleidsplan is daarmee een logisch vervolg op het vorige, maar met onmiskenbaar nieuwe accenten. In het plan zijn alleen de beleidswijzigingen en activiteiten opgenomen die bijzondere aandacht, extra mensen of middelen vragen. Het plan geeft geen uitputtend overzicht van alle voornemens en activiteiten. Leidraad is de in 2000 geformuleerde missie van de KB (bijlage 1). Daarnaast is er rekening gehouden met de belangrijkste trends in de omgeving (bijlage 3).

Eerst zal worden ingegaan op de strategische oriëntatie, waarin drie elementen worden onderscheiden: concentratie op Nederlandse geschiedenis, taal en cultuur, samenwerking met andere organisaties, en versterking van communicatie en marketing. Deze strategische oriëntatie werkt door in de beleidskeuzes ten aanzien van de primaire taken van de KB. Er zijn drie hoofdlijnen: versterking van gebruik en dienstverlening, bouw van digitale kennisdomeinen en bestanden, en duurzame digitale opslag. Vervolgens worden de beleidsvoornemens beschreven op het gebied van personeel en organisatie, en infrastructurele voorzieningen zoals ICT en gebouw. Afgesloten wordt met financiële meerjarencijfers 2002 - 2005.

De KB gaat zich sterker profileren als nationale bibliotheek door de concentratie op Nederlandse geschiedenis, taal en cultuur. Tevens vergroot de KB de toegankelijkheid van producten en diensten ten behoeve van wetenschappers en studenten, docenten en leerlingen voortgezet onderwijs, en een breed geïnteresseerd publiek. Het is een volgende stap in het proces dat is ingezet met het formuleren van de missie, waarin de keuze 'de KB is er voor iedereen' al werd gemaakt. Dit betekent niet dat afbreuk wordt gedaan aan de wetenschappelijke taken van de KB. Juist om deze primaire functie op peil te kunnen houden en op onderdelen te kunnen verdiepen, wil de KB meer dan voorheen keuzes maken, in afstemming met de andere wetenschappelijke bibliotheken op het gebied van de geesteswetenschappen. Voor de vergroting van de toegankelijkheid ten behoeve van een breed publiek en het voortgezet onderwijs kan gebruik worden gemaakt van de inspanningen die primair voor de wetenschap worden gedaan, bijvoorbeeld het digitaliseren van cultuurhistorische bronnen. De KB begeeft zich niet op het terrein van openbare bibliotheken, c.q. bibliotheken met een wetenschappelijke steunfunctie, maar zorgt voor aanvulling en verdieping. De sterkere vraaggerichtheid vertaalt zich in producten en diensten die beter zijn afgestemd op de behoeften van de doelgroepen. Bij de keuze van de doelgroepen laat de KB zich primair leiden door haar taken, en niet door de markt.

Concentratie op Nederlandse geschiedenis, taal en cultuur

Als nationale bibliotheek biedt de KB haar klanten in de eerste plaats een collectie met alles wat er in Nederland verschenen is, en alles wat van enig belang is over Nederland. De KB ontvangt het materiaal door gratis deponering door de Nederlandse uitgevers, schenkingen van particulieren en instellingen en door de aankoop van voornamelijk buitenlands materiaal. De collectievorming is in de eerste plaats gericht op vakken die op de functie van nationale bibliotheek betrekking hebben, meer in het bijzonder geschiedenis in de ruime zin van het woord, kunstgeschiedenis, Nederlandse taal- en letterkunde, Nederlands recht en recht van internationale gemeenschappen. Aangezien de historische en culturele wisselwerking met Europa en de Verenigde Staten van belang is, omvat het verzamelbeleid ook collecties die daar toegang toe bieden. De KB-collectie dient tevens actuele veranderingen in de maatschappij te weerspiegelen, onder meer veroorzaakt door de aanwezigheid van vele nieuwkomers met verschillende culturele achtergronden. Er zullen verschuivingen in het budget plaatsvinden naar de hierboven genoemde kerngebieden ten laste van de overige vakken.

Er komt geen beleidswijziging ten aanzien van de collecties handschriften en oude en zeldzame drukken, die ook tot de kerncollectie worden gerekend. Hetzelfde geldt voor de speciale collecties van cultuurhistorisch belang op uiteenlopende gebieden, zoals sport, schaak en dam, kinderboeken, kookboeken en esoterische wetenschappen. De naslagcollectie, die alle terreinen van wetenschap en cultuur bestrijkt, wordt verbreed.

Nationale en internationale samenwerking

De KB stemt de collectievorming op het gebied van de geesteswetenschappen af met zes universiteitsbibliotheken met grote humanioracollecties. NWO heeft voor de periode oktober 2001 tot en met december 2004 bijna M€ 2,5 beschikbaar gesteld ter verbetering van de landelijke voorziening (tweede tranche). De instellingen gezamenlijk voegen K€ 681 daaraan toe. De collectievorming geschiedt op basis van een door de KB opgesteld plan, waarvan de uitvoering verplichtingen met zich meebrengt ten aanzien van kwaliteit en continuïteit. Het voornemen van de KB om de collectievorming te concentreren op Nederlandse geschiedenis, taal en cultuur heeft geleid tot een aanpassing van de onderlinge taakverdeling. Daardoor gaat de keuze van de KB niet ten koste van de landelijke voorziening. De KB is niet alleen deelnemer, maar zij heeft ook een rol als coördinator en monitor. Vóór 1 september 2004 zal de KB aan NWO een evaluatierapport uitbrengen met het oog op een eventuele derde tranche.

De verantwoordelijkheid voor de landelijke informatie-infrastructuur (het Gemeenschappelijk Geautomatiseerd Catalogiseersysteem en het NCC/IBL-systeem) berust sinds eind 1999 geheel bij Pica BV. Om de instandhouding van deze infrastructuur te waarborgen hebben Pica en de Stichting SURF een overeenkomst gesloten, waarin garanties worden gegeven voor de continuïteit, de toegankelijkheid voor alle Nederlandse wetenschappelijke, speciale en openbare bibliotheken, en het kostenniveau van de landelijke infrastructuur. De KB vervult een onafhankelijke ombudsfunctie en stelt daarvoor een landelijke IBL-coördinator beschikbaar, die jaarlijks rapporteert over de gang van zaken in het IBL. De KB zit de Adviesraad Landelijke Informatie Infrastructuur voor, waarvan de leden worden benoemd door de Stichting SURF, en die het bestuur van Pica over GGC en NCC/IBL adviseert. De KB zal zich vanuit haar ombudsfunctie blijven inspannen voor een breed toegankelijke en laagdrempelige landelijke voorziening, die voldoet aan de eisen van de tijd.

De samenwerking met de Haagse Vestiging van de Universiteit Leiden, die in de KB is gehuisvest, zal worden voortgezet. De lopende samenwerking zal in 2002 worden geëvalueerd. Mogelijkheden voor uitbreiding van de samenwerking, bijvoorbeeld op het gebied van geschiedenis, boekwetenschap en een innovatieve leeromgeving zullen worden onderzocht.

Internationaal speelt de KB een zeer actieve rol, in het bijzonder in het samenwerkingsverband van Europese nationale bibliotheken CENL (Stichting Conference of European National Librarians). De KB participeert in tal van internationale projecten en zal dit ook de komende jaren blijven doen. Veel projecten worden gesubsidieerd door de Europese Commissie, zoals The European Library (TEL), dat loopt tot augustus 2003. De KB is verantwoordelijk voor de werkpakketten 'Relatie met uitgevers' en 'Metadata'.

Als voorzitter van de Committee on Digital Issues van CDNL (Conference of Directors of National Libraries) neemt de KB het voortouw bij de bevordering van internationale standaardisatie en wereldwijd onderzoek op het gebied van toegang tot en duurzame bewaring van digitale informatie. Op initiatief van deze commissie heeft de Nederlandse regering een ontwerpresolutie voor UNESCO voorbereid. Daarin worden de lidstaten opgeroepen om de bewaring van het digitaal erfgoed hoog op de nationale beleidsagenda te plaatsen. De resolutie is in oktober 2001 tijdens de 31ste Algemene Conferentie aangenomen. De KB zal via de Nederlandse UNESCO-Commissie actief meewerken aan de voorbereiding van een *Charter on Digital Heritage* voor de 32ste Algemene Conferentie in 2003. Uit het Charter kunnen programmapunten voortkomen voor een speciale UNESCO actielijn.

De KB coördineert sinds 1997 grote landelijke programma's voor conservering en digitalisering van nationaal cultureel erfgoed (Metamorfoze en Het Geheugen van Nederland). Behalve coördinator is de KB ook opdrachtgever (voor de eigen collecties) en uitvoerder. In die laatste hoedanigheid zet zij kostbare collecties op microfilm of digitaliseert zij deze. De voorziening voorziet in een grote behoefte, waardoor een stuwmeer van projecten en een zeer sterke groei van de werkzaamheden is ontstaan. De verwachting is dat de capaciteit de komende jaren nog aanzienlijk zal moeten groeien om aan de vraag van bibliotheken, archieven en musea te kunnen voldoen. Omdat de KB daarop niet bedrijfsmatig is toegerust, is gezocht naar een partner voor samenwerking. In OCLC/Preservation Resources heeft de KB een ideale partner gevonden. De samenwerking zal gestalte krijgen in het bedrijf STRATA Preservation NV, dat in 2002 wordt opgericht.

Communicatie en marketing

De beleidskeuzen worden consequent uitgedragen in de interne en externe communicatie van de KB. In het kader van het strategisch marketingplan 2000-2003 heeft de KB extra middelen ingezet, onder meer voor gebruiks- en gebruikersonderzoek. De tijdelijke extra personele inzet loopt tot eind 2002. Tegen die tijd zullen de activiteiten op het gebied van marketing moeten zijn ingebed in de staande organisatie. De extra aandacht voor communicatie en marketing bij de lijnafdelingen wordt op stafniveau gecoördineerd en professioneel begeleid.

De KB-website speelt een centrale rol als primair kanaal voor de beschikbaarstelling van nieuwe diensten en producten. Uit onderzoek is gebleken dat de website een goed beeld geeft van het uitgebreide aanbod diensten en producten van de KB. In het jaar 2000 is het gebruik van de site bijna verdubbeld (4,7 miljoen raadplegingen). De website is reeds zeer omvangrijk en complex. Om de gebruiksvriendelijkheid verder te verbeteren worden de inhoud, structuur en vormgeving aangepast.

De zichtbaarheid van de KB en het publieksbereik worden tevens vergroot door het organiseren van lezingen, speciale ontvangsten, rondleidingen en workshops. De KB zorgt voor actieve kennisoverdracht op het gebied van digitalisering, conservering, digitale opslag en andere onderdelen van de bibliotheek- en informatievoorziening.

In de KB is een schat aan materiaal te vinden. De diensten en producten zijn van erkend hoge kwaliteit. Om het rendement te verhogen wil de KB zowel het gebruik van bestaande diensten stimuleren, als nieuwe diensten ontwikkelen die meer dan voorheen worden gestuurd vanuit de vraag van klanten.

Klanten van de KB komen de bibliotheek binnen via twee gelijkwaardige ingangen: de fysieke ingang die toegang geeft tot de bibliotheek met pc's en de leeszalen, en de virtuele ingang, de KB-website, die toegang geeft tot digitale informatie. Zowel voor de fysieke bibliotheek als voor het web worden nieuwe diensten ontwikkeld die kunnen rekenen op de belangstelling van zowel wetenschappelijk onderzoekers als een breed publiek. De functie van de KB als culturele instelling wordt versterkt. Ook worden diensten aangeboden die speciaal zijn gericht op een nieuwe doelgroep: het voortgezet onderwijs.

Verbeteren van toegang tot elektronische bestanden

Klanten hebben hoge verwachtingen van het gebruiksgemak van elektronische bestanden. Bibliotheekcatalogi en bibliografische bestanden zijn echter traditioneel complex van aard, onderling zeer verschillend en niet erg gebruikersvriendelijk. Ook is de klant doorgaans niet goed bekend met het gigantische scala beschikbare bestanden, en het ontbreekt hem aan kennis welke bestanden waar nu precies geschikt voor zijn. Resultaat is dat dit type kwalitatief hoogwaardige bestanden te weinig wordt gebruikt. Bovendien gaat het de klant uiteindelijk om de primaire informatie: de volledige tekst van een tijdschrift-artikel, een rapport en dergelijke.

Inmiddels is een groot aantal digitale informatiebestanden van de KB doorzoekbaar via één interface en in één zoekactie. Deze mogelijkheid wordt uitgebreid naar andere bestanden: landelijke en internationale catalogi, online bibliografische databases, bestanden op cd-rom e.d. Bovendien dienen mogelijkheden te worden toegevoegd om te kunnen doorklikken naar de full text van een gevonden titel, indien voorhanden en voor de desbetreffende klant toegankelijk. Maar ook andere extra's zijn gewenst: doorklikken naar een record voor een aanvraag binnen de eigen bibliotheek of voor interbibliothecair leenverkeer, doorklikken naar soortgelijke artikelen, naar recensies van de gevonden boektitel, naar citatie-indexen, enzovoort. Deze interface moet tevens geschikt zijn om toegang te bieden tot gedigitaliseerde bestanden (onder meer Het Geheugen van Nederland) en gedeponeerde elektronische publicaties (E-depot).

De benodigde software is op de markt verkrijgbaar. Uit het (nog beperkte) aanbod is een keus gemaakt, in samenspraak met andere (universiteits)bibliotheken. Met behulp van de software zal een passende nieuwe gebruikersinterface voor de KB worden gemaakt, zodat de klanten van de KB beter kunnen worden voorzien van de meest relevante informatie.

Digitalisering van de kaartcatalogus

De online publiekscatalogus (OPC) biedt toegang tot het grootste deel van het bezit van de KB. Er zijn echter nog 450.000 titelbeschrijvingen die alleen kunnen worden gevonden via de kaartcatalogus. Klanten die alleen de OPC raadplegen – voor internetgebruikers de enige mogelijkheid – missen een deel van het KB-bezit. Er wordt gestaag gewerkt aan de invoer van de kaartcatalogus in de OPC, maar het werk vordert te langzaam. Het voornemen is de digitalisering van de kaartcatalogus te versnellen door het werk aan een extern bedrijf uit te besteden. Voorzien is dat in drie jaar het hele bezit van de KB is opgenomen in de OPC, waardoor alle informatie over de collectie ook via de website toegankelijk is. Voor dit project is een budget gereserveerd.

Inlichtingenfunctie: Digitale Vraagbaak

De informatiefunctie van bibliotheken krijgt door ICT belangrijke nieuwe ontwikkelingskansen. De KB heeft in haar missie de ambitie uitgesproken dat zij in staat is alles te vinden. Dit stelt hoge eisen aan de kennis van medewerkers: inhoudelijke kennis, maar ook kennis over collecties en organisaties elders, om zonnodig te kunnen doorverwijzen. Er zijn voorbereidingen getroffen voor de inrichting van een elektronische informatiebalie, de Digitale Vraagbaak, waar iedereen langs elektronische weg zijn of haar vragen kan stellen over de collecties van de KB, over alles wat te maken heeft met Nederlandse geschiedenis, taal en cultuur, en over het zoeken naar informatie in het algemeen. Er wordt een geautomatiseerde kennisbank opgebouwd met behulp waarvan zoveel mogelijk vragen efficiënt en deskundig kunnen worden beantwoord. De Digitale Vraagbaak gaat te zijner tijd tevens functioneren als onderdeel van het internationale project *Cooperative Digital Reference Service* (CDRS), onder leiding van de Library of Congress. De KB zal de komende jaren, landelijk en internationaal, kennis en ervaring op het gebied van de informatiefunctie van bibliotheken bundelen en verder uitbouwen.

Verbreding naslagcollectie en herinrichting leeszaal

De KB beschikt over een brede naslagcollectie met zowel digitale als gedrukte publicaties. Eerste doel van deze collectie is de gebruiker de mogelijkheid te bieden om verschijnselen in Nederland te beschouwen in een brede internationale context. In die zin ondersteunt de naslagcollectie de kerncollectie, die is gericht op Nederlandse geschiedenis, taal en cultuur. In de tweede plaats biedt de naslagcollectie een eerste ingang op gebieden die niet tot de kerncollectie behoren. Hoe verder van de kern verwijderd, des te minder diep is de dekking. De KB streeft naar een bredere opzet, die meer dan voorheen de bezoekers toegang biedt tot overzichts- en naslagwerken op alle terreinen van wetenschap en cultuur.

Een aanzienlijk deel van de naslagcollectie staat opgesteld in de leeszalen, waar zowel de wetenschappelijke onderzoeker, als de algemeen ontwikkelde bezoeker een rustige studieplek vindt. Bezoek aan de KB wordt aantrekkelijker gemaakt door een leeszaal in te richten met een grote open opstelling van boeken en tijdschriften op het gebied van Nederlandse geschiedenis, taal en cultuur. Met relatief bescheiden middelen kan een gerichte selectie van het beschikbare materiaal op dit gebied direct zichtbaar worden gemaakt. Daarbij wordt gestreefd naar een samenwerking met de presentaties op de KB-website. Gedacht wordt o.a. aan recente en minder recente monografieën; seriewerken, zowel bronnenpublicaties als secundaire werken, tijdschriften en kranten; naslagwerken over Nederland en overheidspublicaties. Het materiaal is alleen ter inzage en wordt niet uitgeleend.

Culturele functie: levend nationaal geheugen

De KB is niet alleen een wetenschappelijke bibliotheek, maar heeft als nationale bibliotheek ook een culturele functie. De KB wil zoveel mogelijk mensen laten delen in de cultuurbeleving van het levend nationaal geheugen van geschreven, gedrukte en elektronische publicaties, en meer dan dat: de KB wil uitgroeien tot een culturele ontmoetingsplaats en bundelt daarom zoveel mogelijk van haar activiteiten op dit gebied tot een cultureel programma.

Eens in de paar jaar organiseert de KB een spraakmakende tentoonstelling in een van de grote expositiecentra in Nederland. In de planperiode wordt de expositieruimte in de KB verbouwd en geschikt gemaakt voor een semi-permanente tentoonstelling van de unieke, waardevolle en bezienswaardige werken uit eigen bezit. Daarnaast is er ruimte voor wisselende kleine exposities met interessante nieuwe aanwinsten of over actuele onderwerpen. In het najaar van 2002 wordt in de Kunsthal Rotterdam de grote kinderboekententoonstelling *Wonderland* gehouden.

De presentatie van onderdelen van de collectie op de website in de vorm van digitale tentoonstellingen wordt voortgezet.

De openbare ruimte rond het Centraal Station van Den Haag wordt verbeterd en vernieuwd. Samen met het Letterkundig Museum, het Centraal Bureau voor Genealogie, het Nationaal Archief en het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie heeft de KB het initiatief genomen voor een nieuw gebouw met een nieuwe functie gebaseerd op inhoud en diensten van de genoemde instellingen. Onder de titel *Boulevard van het Actuele Verleden* willen de initiatiefnemers zorgen voor aantrekkelijke presentaties, waarin Nederlandse cultuurgeschiedenis wordt gekoppeld aan actuele, maatschappelijke ontwikkelingen. De collecties van de instituten komen tot leven en worden zo toegankelijk voor een breder publiek. In samenwerking met de Gemeente Den Haag, het Bureau van de Rijksbouwmeester en de Rijksgebouwendienst wordt onderzocht of de ruimtelijke voorziening voor de Boulevard op het nieuwe Anna van Buerenplein, aangrenzend aan de gebouwen van Nationaal Archief en KB, kan worden gerealiseerd.

Internet is vaak de eerste, en soms de enige, informatiebron die een klant raadpleegt. Deze ontwikkeling heeft een herbezinging op de functie en kerntaken van de bibliotheek op gang gebracht. Een goede bibliotheekvoorziening kan niet beperkt blijven tot de eigen collectie en de eigen informatiebestanden, aangevuld met een internettoegang. Om klanten goed te kunnen bedienen moeten structuur en inhoud worden toegevoegd aan informatie die de bibliotheek in eigen beheer heeft of waartoe zij toegang biedt. Het resultaat heeft de vorm van een digitaal kennisdomein. Binnen een kennisdomein kan informatie op verschillende niveaus (multi-level) worden aangeboden, voor een breed publiek én voor specifieke doelgroepen binnen onderwijs en wetenschap. Daarnaast maakt de KB door digitalisering van erfgoedcollecties en een goede, gebruiksvriendelijke toegang, het voor iedereen met een internettoegang waar ook ter wereld mogelijk om kennis te nemen van Nederlandse geschiedenis, taal en cultuur.

Kennisdomein Nederlandse geschiedenis, taal en cultuur

De KB bouwt een kennisdomein op het gebied van Nederlandse geschiedenis, taal en cultuur, gericht op onderzoekers, docenten, studenten, scholieren en een belangstellend breed publiek, mede op basis van reeds bestaande kennis- en informatieproducten. Het kennisdomein biedt één structuur: één geïntegreerde toegang tot diverse informatiebronnen, waaronder andere websites. De KB faciliteert de inbreng van andere organisaties, zoals bibliotheken, archieven en musea.

Het digitale kennisdomein omvat zowel primaire als verwijzende informatie, tekst en beeld, en is daarnaast ruim voorzien van ondersteunende en verbindende gegevens en teksten. Voor de inhoud kan men denken aan digitale collecties, catalogi, bibliografische databases, op woord doorzoekbare full text bestanden, speciaal voor dit doel vervaardigde teksten met introducties of historische overzichten, illustraties en audiovisuele presentaties, verwijzingen naar de fysieke collecties en nog veel meer. Kennis is betrouwbare, bruikbare, verantwoorde, in een context geplaatste informatie op maat, die wordt verwerkt in interactie. Dit houdt in dat niet alleen statische informatie moet worden aangeboden, maar ook de mogelijkheid tot discussie en reactie.

Binnen het brede gebied van geschiedenis, taal en cultuur van Nederland worden thema's uitgewerkt, zoals 'de mens en zijn omgeving', 'popular culture' en 'migratie'. Op basis van nog te formuleren selectiecriteria wordt een prioriteitenlijst opgesteld van te bewerken materiaal. Digitalisering voor de kennisdomeinen wordt afgestemd met digitalisering voor de landelijke programma's Het Geheugen van Nederland en Metamorfoze.

Het kennisdomein wordt in fasen ontwikkeld. Resultaten op deelgebieden kunnen direct voor gebruikers beschikbaar komen, de schaal van werken kan worden aangepast aan de beschikbare menskracht en middelen, en nieuwe ontwikkelingen kunnen snel worden opgepakt.

Het Geheugen van Nederland

Digitalisering van cultureel erfgoed in collecties van bibliotheken, archieven en musea, een breed publieksbereik en educatieve toepassingen zijn kenmerkende aspecten van het landelijke programma Het Geheugen van Nederland. Niet alleen elitaire cultuur en hoogtepunten, maar ook wat wordt genoemd 'popular culture' hoort daarbij. In relatief korte tijd wordt een grote hoeveelheid digitale content gegenereerd. De wetenschappelijke verwerking valt buiten het kader van het programma. Het eindresultaat van de eerste fase is een website die eenduidig, eenvoudig en op een aantrekkelijke manier toegang biedt tot minimaal zestien digitale collecties van evenveel verschillende instellingen. Het materiaal omvat afbeeldingen, geluid, bewegend beeld en tekst.

De KB treedt op als programma-manager, maar is tevens een van de deelnemers in het programma. De KB brengt één collectie ter digitalisering in, conform de selectiecriteria, procedures en richtlijnen die voor het programma gelden.

Vanaf het begin is een groeimodel beoogd: het Geheugen gaat pas echte synergie-effecten krijgen bij een groot aantal collecties uit verschillende kennis- en erfgoedinstellingen. De financiering van het programma loopt tot 1 januari 2004. Dan zal een klein deel van het nationale culturele erfgoed zijn gedigitaliseerd. Om het gewenste effect te bereiken zal de externe financiering van het landelijke programma moeten worden voortgezet voor een periode van minimaal drie jaar.

Metamorfoze

Conservering en digitalisering gaan steeds meer samen. Conservering van cultureel erfgoed is nodig om dit voor het nageslacht te kunnen bewaren. Digitalisering is gewenst om het op microfilm geconserveerde materiaal goed toegankelijk te maken. Beide doelstellingen worden nagestreefd met het landelijke programma Metamorfoze. De KB heeft een Bureau voor Conservering van Bibliotheekmateriaal (BCB) opgezet, dat zorgt voor advisering, organisatie van projectrondes, begeleiding van projecten, informatievoorziening en kwaliteitscontrole. Bovendien ziet het BCB toe op de uitvoering van een instellingsoverschrijdend project voor de microverfilming van tijdschriften.

De KB kan als deelnemer ook een beroep doen op de faciliteiten van het BCB. Dit is nodig omdat het onderhoud van de eigen collecties een veel grotere inspanning vergt dan uit eigen budget kan worden opgebracht. Als deelnemer conformeert de KB zich aan de beleidskeuzes en selectiecriteria die in het kader van Metamorfoze voor conservering zijn vastgesteld: de staat waarin het materiaal verkeert, het risico van verlies en het belang van de collecties. De beoogde uitvoeringsprojecten van de KB voor de komende beleidsperiode betreffen de conservering van literaire collecties (inclusief jeugd- en kinderboeken), krantencollecties en de schaak- en damcollectie. Daarnaast vervolgt de KB haar deelname aan de programmalijn Behoud Nederlandse Boekproductie door de conservering van Nederlandse monografieën uit de periode 1900 - 1909. In het kader van Metamorfoze komen literaire collecties in het bezit van de KB voor digitalisering in aanmerking.

De programmajaren voor Metamorfoze (2001 - 2004) lopen niet parallel met de beleidsplanjaren. Voor de periode na 2004 is vooralsnog geen zekerheid over verlenging van de subsidie.

Er verschijnen steeds meer elektronische publicaties op allerlei gebied. Het is de taak van een nationale bibliotheek om ook dit deel van het cultureel erfgoed duurzaam te bewaren voor studie en onderzoek en ook op lange termijn toegankelijk te houden. Deponering en bewaring van elektronische publicaties brengen nieuwe problemen met zich mee. Ten eerste is het veel moeilijker vast te stellen of er sprake is van een Nederlands product. Het geografische criterium biedt bij elektronische publicatie vaak weinig houvast. Daarom moeten er internationaal andere depotafspraken worden gemaakt. Een veel groter probleem is dat op lange termijn digitale gegevens ontoegankelijk worden door de invoering van nieuwe apparatuur, programmatuur en gegevensdragers. De KB volgt daarom een tweesporige aanpak. Ten eerste doet de KB directe ervaring op in de praktijk; zij heeft daarmee inmiddels nationaal en internationaal een vooraanstaande positie verworven. Ten tweede bevordert de KB, met medewerking van uitgevers, in internationaal verband onderzoek naar oplossingen voor lange-termijntoegang tot elektronische publicaties.

Overeenkomsten met uitgevers

Als eerste in de wereld sloot de KB in 1996 en 1997 overeenkomsten met grote uitgevers (Elsevier Science, Kluwer Academic Publishers, SDU Uitgevers) over de opslag en bewaring van onder andere elektronische wetenschappelijke tijdschriften. Sindsdien slaat de KB alle ruim 720 tijdschriften van Kluwer Academic Publishers op, circa 350 tijdschriften van Elsevier Science met Nederlands imprint, en de Opmaat-bestanden van SDU Uitgevers. Het aantal tijdschriften van Elsevier Science wordt in 2002 uitgebreid tot het totale pakket van ongeveer 1.500 tijdschriften. De KB is dan wereldwijd het eerste officiële archief voor de elektronische publicaties van Elsevier Science. Alle gedeponeerde tijdschriften kunnen lokaal (on site) worden geraadpleegd. De KB streeft naar een breder gebruik van het gedeponeerde materiaal op basis van overeenkomsten met de uitgevers.

Het beleid van de KB is mede gebaseerd op de regeling met het Nederlands Uitgeversverbond betreffende 'deponering van elektronische publicaties in de Koninklijke Bibliotheek'. De regeling, die voor onbepaalde tijd geldt, is in werking getreden op 1 juli 1998 en zal in 2002 worden geëvalueerd.

Implementatie nieuw depotsysteem voor elektronische publicaties

Na een Europese aanbestedingsprocedure is IBM gekozen voor de ontwikkeling en implementatie van een nieuw depot-systeem, dat uniek is in de wereld. Daarbij wordt aangesloten bij de richtlijnen die de KB als coördinator van het project Networked European Deposit Library (Nedlib) samen met andere Europese nationale bibliotheken heeft opgesteld. De KB werkt nauw samen met de British Library, die hetzelfde traject volgt als de KB. Het project DNEP (Depot van Nederlandse Elektronische Publicaties) levert eind 2002 het depotsysteem van de KB op; dit systeem vormt het technische hart van het Elektronische Depot (E-depot). Het ministerie van OCenW stelt vanaf 2003 per jaar ruim M€ 1,1 beschikbaar voor de operationele kosten van dit E-depot. Het verder operationaliseren daarvan vergt de komende jaren een grote inspanning van de KB.

Het nieuwe systeem is geschikt voor de opslag van circa 8 miljoen publicaties (circa 12 TeraByte). De capaciteit kan worden uitgebreid tot maximaal 340 TB, genoeg voor de opslag van ruim 200 miljoen publicaties. Met het oog op de noodzakelijke verdere ontwikkeling en uitbreiding van het systeem richt de KB een experimentele omgeving in voor voortgaand onderzoek naar technieken en procedures voor lange-termijn-bewaring en -toegang. Net als in de afgelopen periode zal worden gezorgd voor de internationale inbedding van het onderzoek en voor een nauwe samenwerking met belangrijke ICT-spelers.

Functionaliteit voor duurzame digitale opslag

In de afgelopen jaren heeft de KB innovatief onderzoek laten verrichten naar technieken voor duurzame bewaring. Voorbeelden zijn een experiment met emulatie in het kader van het Nedlib-project en een studie door IBM in het kader van de ontwikkeling van het nieuwe depotsysteem.

De KB blijft onderzoek naar oplossingsrichtingen en ontwikkeling van toegepaste technieken actief bevorderen, in nauwe samenwerking met de IT-industrie. De KB richt zelf een experimentele omgeving in om verder onderzoek te doen naar preserveringstechnieken, technische metadata en *workflow* procedures. Deze omgeving blijft nauw verbonden met het depotsysteem in ontwikkeling en de operationele organisatie. Internationale samenwerking is op dit gebied onontbeerlijk. Strategische partners waarmee de KB reeds samenwerkt, zijn British Library, Library of Congress, National Library of Australia en Yale University.

Archivering van webpublicaties

Aangezien de commerciële uitgevers in Nederland zorg dragen voor de bulk van belangrijke uitgaven, heeft de KB tot nu toe prioriteit gegeven aan de archivering van online wetenschappelijke tijdschriften. In de Scandinavische landen en de VS is men al gestart met webarchivering. Daarbij moet onderscheid worden gemaakt tussen het verzamelen van afzonderlijke webpublicaties en het bewaren van de hele webomgeving, inclusief de publicatiecontext en webfunctionaliteit.

Ook de KB gaat de komende jaren op experimentele basis webpublicaties archiveren. Er wordt een verzamelbeleid ontwikkeld en met het oog daarop worden selectiecriteria vastgesteld. Om praktische ervaring op te doen wordt een testbed ingericht. Mogelijke strategische samenwerkingpartners zijn onder meer de Library of Congress en nationale bibliotheken in Scandinavië. Webarchivering vergt afstemming met de selectiecriteria die voor het E-depot zijn vastgesteld.

Kenniscentrum Metadata

Voor digitale archivering zijn bibliografische beschrijvingen en metadata onmisbaar, maar ook meer in het algemeen voor het vinden van de juiste publicaties en informatie in bibliotheksystemen en op internet. In internationaal verband worden steeds nieuwe (de facto) standaarden, methoden en technieken ontwikkeld. De KB concentreert de bestaande uitgebreide kennis over metadata, catalogisering, bibliografische beschrijvingen en formaten, conversies en XML binnen een Kenniscentrum Metadata.

De KB is een kennisintensieve organisatie in een voortdurend veranderende omgeving. De KB moet mee veranderen. Dit stelt hoge eisen aan de inrichting en sturing van de organisatie, aan het management en aan de medewerkers. Ten aanzien van het P&O-beleid in de komende jaren liggen de zwaartepunten bij organisatie-, personeels- en managementontwikkeling en personeelszorg.

Organisatieontwikkeling

De afgelopen jaren heeft de KB reeds wijzigingen aangebracht in verschillende organisatieonderdelen: de hoofdafdelingen Publieke dienstverlening en Centrale catalogi fuseerden na een reorganisatie tot één nieuwe hoofdafdeling (invoering per 1 januari 2001); er is een nieuwe hoofdafdeling ingericht voor Research en development (reorganisatie afgerond en invoering per 1 januari 2002) en er zijn wijzigingen doorgevoerd bij stafafdelingen (ICT, Communicatie). Voor 2002/2003 staat een reorganisatie op stapel voor de hoofdafdeling Collecties en onderzoek met als doel de taken en werkwijze van deze afdeling aan te passen aan nieuwe ontwikkelingen. Ook de vierde hoofdafdeling, de hoofdafdeling Verwerking publicaties, bezint zich op de toekomst.

Flexibilisering is het kernbegrip bij de organisatieontwikkeling in de komende jaren. Onderdelen (afdelingen, secties) worden niet alleen op basis van taken geformeerd, maar ook op basis van kerncompetenties (kennis, vaardigheden en gedrag op het niveau van de eenheid). Tegelijkertijd wordt, waar mogelijk, de organisatie platter gemaakt.

De KB wil haar medewerkers flexibel inzetbaar maken en kiest daarom voor bredere functies. Met hetzelfde doel wordt in vrijwel alle lijnafdelingen geëxperimenteerd met projectmatig werken.

Personeels- en managementontwikkeling

De ontwikkeling naar meer flexibiliteit in functies bij de KB is reeds enkele jaren gaande. Daarbij houdt de KB zoveel mogelijk rekening met de persoonlijke levensfase van medewerkers en factoren die het werken bij de KB aantrekkelijk kunnen maken. Het instrumentarium ten behoeve van de ontwikkeling van medewerkers zal worden uitgebreid. Zo zal vanaf 2003 iedere medewerker over een Persoonlijk Ontwikkelingsplan (POP) beschikken, waarbij tussen manager en medewerker afspraken worden gemaakt over bijvoorbeeld opleiding en training, coaching, het lopen van stages, oriëntatie op andere werkplekken, (tijdelijke) vervulling van andere functies binnen de KB of elders, uitstaptrajecten enzovoort. Bij dit alles geldt dat medewerkers zelf verantwoordelijkheid dragen voor hun ontwikkeling en hun loopbaan, waarbij de werkgever actieve ondersteuning verleent.

Naast uitbreiding zal ook het bestaande instrumentarium ten behoeve van de ontwikkeling van medewerkers worden uitgebreid. Hierbij valt onder meer te denken aan opleidingsplannen op afdelingsniveau, afgeleid van strategische afdelingsplannen en bijbehorende kennisinventarisaties. Voorts wordt nader bezien of en op welke wijze het instrument van functionerings- en beoordelingsgesprekken verbeterd kan worden.

Specifiek voor het management kent de KB een Management Development-programma. Het huidige programma heeft als motto 'Naar buiten kijken en vooruitzien'. Met dit programma ondersteunt de KB haar managers in hun professioneel handelen en gedrag. Onderdeel van het programma is een management-overeenkomst, waarin directie en afdelingshoofden jaarlijks hun afspraken over de te bereiken resultaten en beschikbare middelen vastleggen. Bovendien krijgen de managers bij hun werk meer armslag door een ruimere decentralisatie van personele en materiële budgetten binnen de organisatie. Het MD-programma wordt de komende planperiode voortgezet.

Personeelszorg

In samenhang met de bovengenoemde voornemens tot organisatieontwikkeling en personeels- en managementontwikkeling wordt de komende jaren veel aandacht gegeven aan de personeelszorg. Gelet op de personele samenstelling van de KB (relatief hoge gemiddelde leeftijd), de hoogte van het ziekteverzuim en de mobiliteit in het algemeen, dient, al dan niet op basis van de wet, steeds maatwerk te worden geleverd. Daarbij moet worden gedacht aan de verdere ontwikkeling van het arbo- en ziekteverzuimbeleid en specifiek op te zetten doelgroepbeleid (onder meer senioren). Leidend bij beleid en uitvoering zijn de verder uit te bouwen rapportages met ken- en stuurgetallen.

Infrastructurele voorzieningen

Het belang van ICT voor het KB-beleid groeit nog steeds, enerzijds als katalysator van nieuw beleid en anderzijds als voorwaarde voor realisering van de beleidsdoelen. Meer dan voorheen is ICT een strategische factor. Het algemene ICT-beleid van de KB wordt afzonderlijk beschreven in een informatiseringsplan. De uitwerking van het ICT-beleid tot een infrastructuur wordt vastgelegd in een automatiseringsplan.

In verband met de versnelde digitalisering van diensten en collecties zal het datanetwerk in het KB-gebouw en de beveiliging ervan belangrijk worden uitgebouwd. Datzelfde geldt voor de voorzieningen voor data-opslag, die omgezet zullen worden in een samenhangende, schaalbare opslaginfrastructuur. Het beheer van de ICT-voorzieningen zal verder worden geprofessionaliseerd.

Mede door verdergaande aanwending van moderne ICT-mogelijkheden zal de KB nieuwe typen diensten ontwikkelen, zoals kennisdomeinen, vergaande geïntegreerde dienstverlening op afstand voor eindgebruikers en digitale duurzame opslag van elektronische publicaties.

Het KB-gebouw biedt, behalve aan de KB, onderdak aan vijftien andere instellingen. De KB treedt op als beheerder van het gehele gebouw en de algemene faciliteiten. Door OCenW is financiering verstrekt om, samen met de Rijksgebouwendienst, te werken aan uitbreiding en aanpassing van het KB-gebouw. Zo zal nieuwe magazijnruimte worden gebouwd, waarvan de eerste fase in 2005 in gebruik genomen zal worden. Verder zullen het RKD en diverse inwonende instellingen worden herhuisvest. Ook zal de verbinding met het gebouw van het Nationaal Archief en de tentoonstellingsruimte worden verbeterd. Bij deze activiteiten zal OD 205 architectuur BV, de oorspronkelijke ontwerper van het KB-gebouw, nauw worden betrokken.

De KB zal door middel van beschikking middelen vrijmaken om de geplande inspanningen te kunnen uitvoeren, zoals de bouw van kennisdomeinen en de digitalisering van de kaartcatalogus. Voor de bouw van kennisdomeinen zal op onderdelen een beroep worden gedaan op middelen van NWO. Voor de financiering van de implementatie van het depotsysteem door IBM in de jaren 2001 en 2002 is binnen het huidige budget ruimte gecreëerd. Op vijf punten schieten echter de mogelijkheden van de KB voor de periode 2002 - 2005 te kort, te beginnen in 2003.

- Om continuïteit van deskundigheid te garanderen en vernieuwing te realiseren in een vergrijzende organisatie is een tijdelijke uitbreiding van de formatie met 8,00 fte noodzakelijk (totale kosten K€ 816).
  - Voor onderzoek en ontwikkeling van duurzame (digitale) opslag is in 2003 en 2004 een totaalbedrag ad M€ 1,5 nodig.
  - De voortzetting van de financiering van het landelijke programma Het Geheugen van Nederland na 2003 is onzeker. Om de noodzakelijke massa van en synergie tussen gedigitaliseerde collecties te bereiken is verlenging – in de vorm van een tweede tranche – noodzakelijk (totaal M€ 6,81).
  - De voortzetting van de financiering van het landelijke programma Metamorfoze na 2004 is onzeker. Voor de noodzakelijke schaalvergroting, intensivering en structurele inbedding van Metamorfoze is vanaf 2005 gedurende 20 jaar een bedrag nodig van M€ 4,5 per jaar.
  - De vierde en laatste tranche van het zogeheten Berenschot-acres (huisvestingskosten) is nog niet ondergebracht in de rijksbijdrage (M€ 3,4 per jaar). Dit betreft een bestaande afspraak.
- De genoemde punten worden hierna toegelicht en geplaatst in het totale financiële kader voor de beleidsperiode 2002 - 2005.

Exploitatiebegroting KB (in K€)	2001	2002	2003	2004	2005
Kosten					
Personele kosten	14.758	14.613	14.881	14.366	14.040
Materiële kosten	19.930	19.907	20.774	19.072	16.257
KB-collectie	1.682	1.688	1.688	1.688	1.688
Geaffilieerde instellingen	278	278	278	278	278
	36.648	36.486	37.621	35.404	32.263
Middelen					
Rijksbijdrage	27.286	27.373	28.508	28.508	28.508
Rijksbijdrage geaffilieerde instellingen	278	278	278	278	278
Overige middelen	2.419	2.220	1.623	1.623	1.623
Projectgelden	6.353	6.353	6.353	3.973	1.419
Algemene reserve	312	262	0	0	0
	36.648	36.486	36.762	34.382	31.828
Nog te financieren¹	0	0	859	1.022	435

¹ De bedragen hebben betrekking op de continuering van deskundigheid en op onderzoek naar en ontwikkeling van digitale duurzaamheid, en zijn exclusief de vierde tranche huisvesting. Meerjarenbegrotingen van de landelijke programma's Metamorfoze en Het Geheugen van Nederland zijn verderop in afzonderlijke tabellen weergegeven.

Bij de meerjarencijfers 2002 - 2005 geldt dat er geen rekening is gehouden met stijgingen van loonkosten als gevolg van CAO-onderhandelingen en de (in de regel niet volledig toereikende) compensatie hiervoor in de rijksbijdrage. Ook de materiële kosten zijn op het prijspeil van 2002 bevroren, met uitzondering van die budgetten waarvan het nu reeds bekend is dat ze zullen toe- of afnemen. Het uitgangspunt voor de meerjarencijfers is de begroting 2002. Ter vergelijking is in de linkerkolom de herziene begroting 2001 opgenomen. Alle bedragen zijn in K€.

Personele kosten

Op 1 januari 2002 bestond het personeel in vaste dienst bij de KB uit 260,69 fte (fulltime equivalenten). Per ultimo 2005 zal dit aantal met 7,00 fte zijn gestegen. Deze stijging is het nettoresultaat van vier mutaties van het vaste personeel, te weten twee bezuinigingsrondes om binnen het beschikbare personele budget te blijven, en twee uitbreidingen, waarvan er tot nu toe slechts één kan worden gefinancierd.

Verloop personeel in vaste dienst (in fte)	2002	2003	2004	2005	Totaal
Beginsituatie jaar in fte	260,69	258,69	264,19	265,69	260,69
Eerste bezuinigingsoperatie 2002-05:					
Uitbesteding digitalisering kaartcatalogus (2,0 fte)	-2,00				-2,00
Tweede bezuinigingsoperatie 2002-05:					
Wegvallen structurele financiering (4,0 fte)		-1,50	-1,50	-1,00	-4,00
Tussentotaal in fte	258,69	257,19	262,69	264,69	254,69
Eenmalige uitbreiding vaste formatie inzake E-depot		5,00			5,00
Tussentotaal in fte	258,69	262,19	262,69	264,69	259,69
Continuïteit deskundigheid		2,00	3,00	3,00	8,00
Eindsituatie jaar in fte	258,69	264,19	265,69	267,69	267,69

Bezuinigingsoperaties

- In de periode 2002 - 2005 wordt de digitalisering van de kaart-catalogus uitbesteed, waardoor de toegang tot de KB-collectie voortaan geheel digitaal zal zijn. Om de kosten van uitbesteding (waardoor het reguliere werk uit de KB zal verdwijnen) te financieren, is in ieder geval een structurele inkringing van 2,00 fte per ultimo 2002 noodzakelijk. Deze bezuiniging is reeds verwerkt in de begroting 2002.
- Doordat in 2001 structurele financieringsbronnen zijn weggevallen (royalty's van de Brinkman en vergoedingen voor het opstellen van de zogenaamde A-Lijst) moet 4,00 fte worden bezuinigd bij de hoofdafdeling Verwerking publicaties. Deze inkringing levert een lastig organisatorisch probleem op. Immers, de KB-formatie is in de beleidsperiode 1998 - 2001 al met 12,00 fte ingekrompen. Deze voorgenomen bezuiniging met 4,00 fte is niet zichtbaar gemaakt in de onderstaande tabel. Het deficit is voorlopig afgedekt door herschikking binnen de begrotingen 2003 -2005.

Uitbreiding formatie

- De hoofdafdeling Verwerking publicaties zal worden uitgebreid met 5,00 fte wegens het E-depot, waarvan het opslag- en beheersysteem in oktober 2002 door IBM zal worden opgeleverd. Vanaf 2003 biedt OCenW voor deze vijf plekken (kosten in totaal K€159 per jaar) structurele compensatie door middel van een verhoging van de rijksbijdrage.
- Een omvangrijke groep van wetenschappelijke specialisten die in de loop der jaren uitgebreide kennis over de collectie van de KB heeft opgebouwd, is ouder dan 55 jaar en zal in de periode 2002 - 2008 met (vroegtijdig) pensioen gaan. Om de noodzakelijke kennisoverdracht te garanderen en om de gewenste vernieuwing van de hoofdafdeling Collecties en onderzoek te realiseren, is het noodzakelijk dat er gedurende de genoemde periode naast de zittende functionarissen in een aantal stappen in totaal 8,00 fte beschikbaar komen voor aanstelling van toekomstige opvolgers. Na 2008 kan deze extra uitbreiding (kosten in totaal K€816) weer worden afgebouwd.

De kosten van personeel in vaste dienst stijgen zodoende in 2003 met K€268 (K€159 inzake 5,00 fte voor het E-depot en K€109 inzake 2,00 fte voor continuïteit van deskundigheid). In 2004 en 2005 stijgen deze kosten jaarlijks met K€163 (tweemaal 3,00 fte voor continuïteit van deskundigheid). Over de voortzetting van de landelijke programma's Het Geheugen van Nederland en Metamorfoze na 2003, resp. 2004 bestaat geen zekerheid. Daarom is in de tabel uitgegaan van een afnemend bedrag voor projectpersoneel met ingang van 2004.

Personele kosten (in K€)	2001	2002	2003	2004	2005
Personeel in vaste dienst	11.003	10.951	11.219	11.382	11.545
Personeel in tijdelijke dienst	386	318	318	318	318
Projectpersoneel	2.541	2.541	2.541	1.863	1.374
Wachtgelders	170	170	170	170	170
Overige personele kosten	658	633	633	633	633
	14.758	14.613	14.881	14.366	14.040

Materiële kosten

Bij de meeste onderdelen van de materiële kosten (inclusief de kosten van externe projecten) wordt uitgegaan van een gelijkblijvend prijspeil. De in de rijksbijdrage opgenomen prijscompensatie voor materiële kosten is doorgaans 2%. Het is te hopen dat de inflatie niet boven dit percentage zal uitstijgen. De huisvestingskosten zijn in het onderstaande overzicht

constant gehouden op € 10.682. De werkelijke kosten liggen, zeker vanaf 2003, hoger, maar de vierde en laatste tranche van het zogenaamde Berenschot-accre is nog niet structureel in de rijksbijdrage opgenomen. De KB hoopt hierover gedurende het jaar 2002 uitsluitel te krijgen.

Materiële kosten (in €)	2001	2002	2003	2004	2005
Bureaunkosten	1.116	749	749	749	749
Reis- en verblijfskosten	286	118	118	118	118
Communicatie en marketing	796	272	272	272	272
Abonnementen externe faciliteiten	413	322	322	322	322
Automatisering	454	545	545	545	545
Huisvesting	10.909	10.682	10.682	10.682	10.682
Implementatie depotsysteem	1.897	859	0	0	0
Onderhoud depotsysteem	0	0	449	449	449
Onderzoek en ontwikkeling duurzame digitale opslag	0	0	750	750	0
Digitalisering kaartcatalogus	0	408	408	408	408
Materiële kosten projecten	1.973	3.812	3.812	2.110	45
Overige materiële kosten	815	738	738	738	738
Afschrijvingskosten	1.271	1.402	1.929	1.929	1.929
	19.930	19.907	20.774	19.072	16.257

In 2002 is € 859 nodig voor implementatie van het depotstelsel. Deze kosten worden gedeeltelijk ten laste gebracht van de algemene reserve (€ 262). De rest van de kosten (€ 597) wordt gedekt door incidentele baten (eenmalige vrijval van voorzieningen). Vanaf 2003 dalen daarom de 'overige middelen' (waaronder de incidentele baten zijn geplaatst) met € 597 tot € 1.623.

Vanwege het E-depot is vanaf 2003 de rijksbijdrage verhoogd met € 1.135. Dit bedrag is als volgt in de meerjarencijfers verwerkt: € 159 voor uitbreiding van de formatie met 5,00 fte, € 527 voor afschrijvingskosten en € 449 voor onderhoud en optimalisering van het door IBM geleverde depotsysteem. Dit systeem bevat de functionaliteit voor opslag en conservering, maar nog niet voor de lange-termijn-toegang. De KB heeft geen eigen middelen voor verder fundamenteel en experimenteel werk om de functionaliteit voor duurzame digitale opslag, samen met anderen, te kunnen ontwikkelen. In 2003 en 2004 is daarvoor additioneel een totaalbedrag van M€ 1,5 nodig.

Aangezien de voortzetting van de landelijke programma's Het Geheugen van Nederland en Metamorfoze onzeker is, is in de tabel uitgegaan van een afnemend bedrag voor materiële kosten voor projecten met ingang van 2004.

Het aanschafbudget van de KB-collectie is constant gehouden op € 1.688. Weliswaar wordt in de rijksbijdrage incidenteel een klein bedrag als prijscompensatie voor dit budget opgenomen, maar het totale in de rijksbijdrage toegekende bedrag voor de collectie is lager dan het in de KB-begroting opgenomen bedrag. De KB heeft vanwege de dreigende vershraling van de collectie enkele jaren geleden een verschuiving binnen de begroting moeten uitvoeren. Inmiddels is duidelijk dat de KB in 2002 - 2004 kan rekenen op een extra bedrag van NWO voor de inhaalactie bibliotheekvoorziening geesteswetenschappen. Dit bedrag is niet verwerkt in de meerjarencijfers.

Metamorfoze

De KB is de coördinator van het meerjaren nationale conserveringsprogramma Metamorfoze. Voor de coördinatietaken heeft de KB het Bureau voor Conservering van Bibliotheekmateriaal (BCB) opgezet. Het ministerie van OCenW dekt volledig de kosten van het bureau, het materieel en landelijke conserveringsprojecten, in totaal K€2.804. Voor de lokale projecten (totaal K€ 4.833), waarin ook de KB participeert, geldt een eigen bijdrage van 30%.

Personele en materiële middelen

ten behoeve van de landelijke conserveringstaak van de KB (100% subsidie OCenW)

(in K€)	2002	2003	2004	2005	Totaal
Bureau Conservering Bibliotheekmateriaal	471	482	489	-	1.442
Conservering tijdschriften	227	227	227	-	681
Conservering boeken (BNB)	227	227	227	-	681
Lokale projecten bij instellingen	1.611	1.611	1.611	-	4.833
Totaal	2.536	2.547	2.554	-	7.637
Subsidie OCenW	2.536	2.547	2.554	-	7.637

In totaal heeft OCenW voor acht jaar (1997 - 2004) geld gegeven; over de voorzetting van de financiering na 2004 bestaat geen zekerheid. Stopzetting van het programma betekent dat de investeringen van de afgelopen jaren verloren gaan. Wegens de onzekerheid over de voortzetting geschiedt aanstelling van personeel keer op keer op tijdelijke basis, maar er zijn grenzen aan de verlenging van contracten, zodat nu reeds deskundigheid verloren gaat. Elke vier jaar wordt opnieuw beslist over voortzetting van het programma, terwijl de aanpak van het probleem van papierversval een zaak van lange adem is. Daarom is een structurele aanpak nodig, waarbij de financiering over een langere periode verzekerd moet zijn. Om het probleem binnen afzienbare termijn te kunnen bedwingen, zou bovendien de aanpak moeten worden geïntensiveerd. Voor een structurele en geïntensiveerde aanpak is gedurende 20 jaar een bedrag nodig van M€ 4,5 per jaar. Van dit bedrag is M€ 0,7 nodig voor de landelijke voorziening bij de KB. Het restant is nodig voor landelijke projecten (M€1,3) en projecten bij afzonderlijke instellingen (M€ 2,5). De betrokken instellingen leveren daarenboven ook zelf een substantiële bijdrage.

Het Geheugen van Nederland

Het Geheugen van Nederland is een grootschalig, sectoroverschrijdend digitaliseringsproject waarvan het eerste resultaat begin 2004 wordt opgeleverd: een website die de gebruiker – van scholier tot wetenschapper – integraal toegang geeft tot meer dan twintig collecties uit Nederlandse bibliotheken, archieven en musea. Het project genereert bij de betrokken instellingen veel kennis en inzicht in de mogelijkheden van digitalisering. Het brengt de erfgoedinstellingen ook dichterbij elkaar om samen het culturele en wetenschappelijke erfgoed toegankelijk en voor hergebruik geschikt te maken. De financiering van het programma loopt tot 1 januari 2004. Dan zal een klein deel van het nationale culturele erfgoed zijn gedigitaliseerd.

Om gedurende langere tijd aantrekkelijk te zijn moet de website een groot aantal collecties bevatten. Bij een massaal aanbod, afkomstig uit verschillende kennis- en erfgoedinstellingen, kan worden geprofiteerd van synergetische effecten. De ervaring met het project American Memory bewijst het gelijk van deze stelling. Voorgesteld wordt om in een vervolgtraject twintig nieuwe collecties te digitaliseren. De bestaande infrastructuur is geschikt om deze schaalvergroting aan te pakken. Met deze tweede tranche is een bedrag van circa M€ 5,44 gemoeid voor de periode 2004 - 2005 (uitvoeringsperiode is 2004 - 2006). Per jaar is K€680 nodig voor de landelijke infrastructuur en K€ 2.042 voor de lokale projecten bij de instellingen.

Personele en materiële middelen ten behoeve van de landelijke digitaliseringstaak van de KB

(in K€)	2000	2001	2002	2003	Totaal 1e tranche	2004	2005
Kosten							
Landelijke voorziening (projectbureau)	583	777	649	678	2.687	-	-
Technische infrastructuur	726	545			1.271	-	-
Lokale projecten		1.418	1.418	1.702	4.538	-	-
Totaal	1.309	2.739	2.067	2.380	8.496	-	-
Dekking							
KB	422	422	422	422	1.689		
OCenW	3.630	2.269	908		6.807	-	-
Totaal	4.053	2.691	1.330	422	8.496	-	-

... de Koninklijke Bibliotheek,
 het Letterkundig Museum
 en het Rijksbureau Kunsthistorische
 Documentatie is het gebruik van de
 garderobe verplicht.

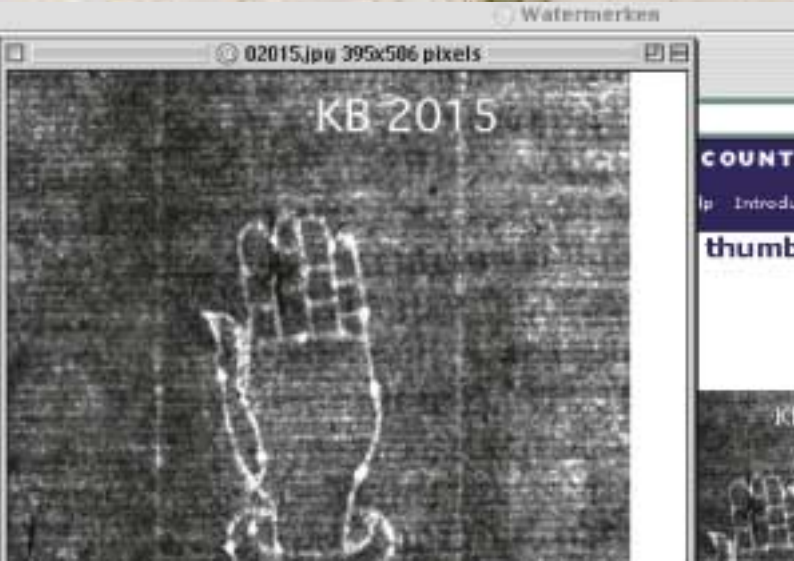
Roken, eten en drinken is niet
 toegestaan, behalve in de daarvoor
 bestemde ruimtes.
 Huisdieren worden niet toegelaten.

Jassen, tassen en voorwerpen die
 hinder of schade kunnen veroorzaken,
 zoals mobiele telefoons, moeten
 worden opgeborgen in de garderobe.

De KB aanvaardt geen
 aansprakelijkheid voor eventueel
 verlies of diefstal van objecten
 die in de garderobe of in de kluizen
 zijn opgeborgen.

De Koninklijke Bibliotheek, nationale bibliotheek van Nederland, geeft iedereen toegang tot kennis en cultuur van heden en verleden door hoogwaardige diensten te leveren voor onderzoek, studie en cultuurbeleving.

De collectie vormt het levend nationaal geheugen van geschreven, gedrukte en elektronische publicaties. De geesteswetenschappen staan centraal, met bijzondere aandacht voor Nederlandse geschiedenis, taal en cultuur in brede internationale context. Informatie buiten de eigen collectie wordt trefzeker in kaart gebracht. De KB weet alles te vinden. De KB is tevens kenniscentrum voor wetenschappelijke informatievoorziening, en spil van landelijke en internationale samenwerking.

Toegang

De KB is een vitale schakel in het vrije verkeer van informatie. Onafhankelijkheid is een fundamentele waarde bij het behoud, de ontsluiting en de beschikbaarstelling van informatie. De KB werkt vrij van politieke, religieuze en commerciële invloeden.

Kennis en cultuur

Het levend nationaal geheugen van geschreven, gedrukte en elektronische publicaties stelt de samenleving in staat haar geschiedenis en cultuur te begrijpen, en de buitenlandse invloeden daarop. De collectie is de basis voor maatschappelijke en individuele ontplooiing door onderzoek, studie en cultuurbeleving.

Iedereen

Als nationale bibliotheek is de KB er voor iedereen in Nederland en daarbuiten. Binnen die doelgroep richt de KB zich vooral op onderzoekers en anderen met een specifieke belangstelling voor Nederlandse geschiedenis, taal en cultuur in brede internationale context. Daarnaast wil de KB de rijkdom van haar collecties actief onder de aandacht brengen van het algemene publiek. Het streven er voor iedereen te zijn betekent een anticiperende houding en dienstverlening waarbij klantgerichtheid en betrouwbaarheid centraal staan.

De ambitie

In de komende jaren wordt het gebruik van diensten geïntensiveerd door de KB op vier fronten te ontwikkelen.

1. De nieuwe elektronische mogelijkheden stellen de KB in staat de dienstverlening op afstand sterk te verbeteren. Over vier jaar heeft de KB een compleet dienstenpakket ontwikkeld dat iedereen in Nederland de beschikking geeft over een 'thuisbibliotheek'. De thuisbibliotheek levert diensten via internet, telefoon, fax en postverkeer.

2. De KB ontwikkelt zich tot een levendig centrum voor studie en onderzoek. De banden met de wetenschappelijke praktijk worden intensiever en talrijker. Ook andere publieksgroepen en individuele onderzoekers vinden de KB een vriendelijke plek om naar toe te gaan. De KB heeft over vier jaar 40 procent meer bezoekers binnen haar muren dan nu het geval is.

3. De KB wordt, naast bibliotheek voor studie en onderzoek, tevens een culturele ontmoetingsplaats. Met tentoonstellingen, lezingen, en evenementen wordt het bezit actief onder de aandacht gebracht van een breed publiek.

4. De KB realiseert een kennis- en dienstencentrum voor bibliotheken, archieven en musea. Kennis en resultaten verworven door innovatie en onderzoek, onder meer op het gebied van digitalisering en conservering, worden beschikbaar voor andere instellingen. Met de infrastructuur van het depot van elektronische publicaties wordt wetenschappelijke instellingen een hostfunctie geboden.

De mensen

Een snel veranderende wereld vereist een wendbare organisatie met flexibele medewerkers. De KB verwacht van haar medewerkers dat zij initiatief en verantwoordelijkheid durven nemen. De KB geeft haar medewerkers daarvoor de ruimte, stimuleert ze bij hun professionele ontwikkeling, en is een solide werkgever.

De taken

Cultureel erfgoed en collectievorming

- gericht op oud, cultureel waardevol bezit zoals handschriften en oude drukken
- depot van Nederlandse gedrukte en elektronische publicaties
- gericht op Nederlandse geschiedenis, taal en cultuur in brede internationale context
- aanvullende landelijke collectievorming in afstemming met andere wetenschappelijke bibliotheken

Ontsluiting

- actuele Nederlandse bibliografie, retrospectieve Nederlandse bibliografie en wetenschappelijke documentatie
- ontwikkeling van geïntegreerde kennisbanken met digitale tekst, beeld en geluid, links, en databases
- ontwikkeling van internet-wegwijzers

Dienstverlening

- ondersteuning van onderzoek, studie en cultuurbeleving
- beschikbaarstelling van de collectie, zowel fysiek als gedigitaliseerd
- informatiebemiddeling voor nationale en internationale informatieleveranciers
- tentoonstellen van collectie

Landelijke taken

- onderzoek en ontwikkeling op het gebied van de wetenschappelijke informatievoorziening
- kenniscentrum, onder meer voor digitalisering, conservering en restauratie
- bevordering en ondersteuning van landelijke en internationale samenwerking

Schriftelijke reacties werden ontvangen van:

European Commission on Preservation and Access (ECPA)

KNAW - Commissie Geesteswetenschappen

Pica Centrum voor Bibliotheekautomatisering

Samenwerkingsverband UKB

Stichting SURF - Stuurgroep IWI

Biblioteca Nacional de Lisboa

Die Deutsche Bibliothek

National Library of Australia

Schweizerische Landesbibliothek

The British Library

Een gesprek is gevoerd met:

Nationaal Archief; dr MW van Boven

Digitaal Erfgoed Nederland; drs J Taekema

Haagse Vestiging Universiteit Leiden; prof dr J de Vries

Museum Meermannno-Westreenianum; drs MC van der Sman

NBLC; mr JE Van der Putten, dr M Koren

NIWI - KNAW; dr GA de Jong

NWO Gebiedsbestuur Geesteswetenschappen; prof dr WJ van den Akker

OCenW (MLB); drs ThAP Bijvoet

OCenW (OWB); dr C van Bochove, drs NN van Willigen, drs P Schröder, drs CThH Reul en drs JWA van Enst

Dit stuk is gebaseerd op beleidsplannen en strategische documenten van:

- Ministerie van OCenW
- NWO, KNAW, IWI, NIWI, DEN
- UKB, en een aantal universiteitsbibliotheken
- Pica/OCLC, NBLC
- NUV, KVB
- Nationale bibliotheken van Australië, Canada, Finland, Frankrijk en Groot-Brittannië

Mede bepalend voor de koers van de KB in de komende periode zijn de ontwikkelingen in de maatschappelijke en wetenschappelijke omgeving van de KB. Omdat de KB niet in een vacuüm functioneert, maar in voortdurende interactie met haar omgeving haar positie bepaalt en haar beleidsvoornemens toetst, is het in het kader van dit beleidsplan van belang om deze ontwikkelingen kort te schetsen. Dit gebeurt aan de hand van beleidsplannen en strategische documenten van instellingen waaraan de KB op de een of andere wijze gelieerd is.

Veranderende informatieomgeving

De voortdurende veranderingen in de informatieketen dwingen maatschappelijke en wetenschappelijke instellingen tot een herbezinning op hun positie. De mogelijkheden die de snelle ontwikkelingen op het digitale vlak bieden, vormen een uitdaging om een nieuwe rol in het veranderde informatielandschap te spelen.

De natuurlijke positie van de bibliotheek als informatievoorzieners verdwijnt doordat de grenzen tussen de informatievoorziening door de bibliotheek en andere actoren in de informatieketen vervagen. De bibliotheek als eerste portal wordt vervangen door internet. Ook andere – zowel traditionele als nieuwe – spelers zoeken een plaats in deze nieuwe situatie. Uitgevers verlaten traditionele distributiekanaal, automatiseerders zoeken een plaats in het informatiedomein en eindgebruikers organiseren zich in *communities*, waarin zij specialistische kennis delen.

Wetenschappelijke instellingen spelen op deze ontwikkelingen in door zich de komende jaren te concentreren op informatievoorziening, waarbij de behoeften van de wetenschappers – meer dan de collecties van de bibliotheken – centraal staan. De wetenschappelijke bibliotheken gaan terug naar hun kernkwaliteiten – selectie en ontsluiting van informatie en ondersteuning van gebruikers – en zoeken tegelijk nieuwe kansen door te concentreren op het leveren van inhoudelijke meerwaarde en taakverbreding binnen de informatieketen. Onderdeel van deze nieuwe taken is bijvoorbeeld selectie en ontsluiting van internetbronnen, maar ook uitbreiding van de dienstverlening door het aanbieden van elektronische informatie via licenties. Op de langere termijn zien wetenschappelijke bibliotheken een positie als intermediair voor de publicatie, archivering en distributie van de wetenschappelijke productie uit de eigen 'moederinstelling'. De universiteitsbibliotheken lopen hiermee vooruit op een ontwikkeling waarbij zij verwachten dat de informatieketen verkort zal worden en er tussen auteur en lezer (wetenschapper en wetenschapper) nog maar één intermediair of distributeur nodig zal zijn.

Met name binnen de geesteswetenschappen blijven beheer en ontsluiting van de papieren collectie voorlopig echter nog van groot belang. Onderzoekresultaten verschijnen nog grotendeels op papier en bovendien behoudt de gedrukte collectie als onderzoeksobject zijn waarde. Wel dwingen de stijgende prijzen van publicaties en dalende of gelijkblijvende budgetten de bibliotheken ertoe om te komen tot nauwere samenwerking en een toespitsing van het collectievormingsprofiel. Tegelijk worden de mogelijkheden van digitalisering en bibliografische informatie via internet door de geesteswetenschappen aangegrepen om snel vernieuwingen door te voeren. Dit blijkt ook uit de toegenomen aanvraagdruk vanuit geesteswetenschappen op het NWO-investeringsprogramma.

Binnen de wetenschappelijke wereld is er een duidelijke trend om zich te richten op de *core business*. Bij sommige instellingen leidt dit ertoe dat landelijke taken buiten het nieuwe profiel vallen.

Maatschappelijke verantwoording en culturele waarde

In de troonrede van 2001 stonden voor wat betreft het cultuurbeleid de volgende woorden: 'de toegankelijkheid van ons cultureel erfgoed voor een groot en divers publiek, vraagt om vernieuwing in het museaal bestel'. Niet alleen in de museale wereld, maar ook in de bibliotheekwereld is de verbreding van de doelgroepen een belangrijk thema.

Voor bibliotheken en archieven is digitalisering van de collecties een van de belangrijkste instrumenten om het algemeen cultureel geïnteresseerd publiek te bereiken. Via internet kunnen bezoekers op afstand en onafhankelijk van openingstijden kennis nemen van het nationale of regionale culturele erfgoed. Met name op wetenschappelijk en cultureel gebied zijn er veel mogelijkheden om kennis en informatie op grote schaal voor een breder publiek te ontsluiten. De overheid ziet digitalisering dan ook als een belangrijk middel om het streven naar *social inclusion* invulling te geven.

Ook voor de zeer kennisintensieve collecties op het gebied van (wetenschappelijk) cultureel erfgoed biedt de informatisering veel nieuwe gebruiksmogelijkheden. De mogelijkheid om gedigitaliseerde collecties over de hele wereld te vergelijken op een zeer detaillistisch niveau zijn ongekend, evenals de nieuwe mogelijkheden voor selectie van onderzoeksobjecten onafhankelijk van de bewaarplaats. Daarnaast biedt digitalisering ook de solo-wetenschapper nieuwe mogelijkheden om deel te nemen aan het wetenschappelijk proces zonder aan een wetenschappelijke instelling verbonden te zijn.

In het buitenland wordt de nationale bibliotheek door de overheid gezien als een belangrijke partner in het streven naar bredere cultuurdeelname. Deze ontwikkeling is niet alleen geënt op ideële motieven, maar hangt ook samen met financiële verantwoording. Gemeenschaps-gelden die aan de bibliotheek worden besteed dienen ook terug te vloeien naar de hele gemeenschap in de vorm van producten en diensten voor algemeen publiek. Ook in Nederland is het beleid van de overheid erop gericht dat (culturele) instellingen zich rekenschap geven van de financiële consequenties van beleidsbeslissingen en de verantwoording op financieel gebied hierop afstemmen.

Deze trend van maatschappelijke verantwoording en relevantie is een sterke factor in het beleid van de openbare bibliotheken. De pluriforme samenleving vraagt om een herijking van maatschappelijke normen en waarden. Om deze trend te ondersteunen richten openbare bibliotheken zich steeds meer op een positie waarbij zij meer informatievoorzieners zijn dan leveranciers van boeken. Het fijnmazige netwerk van openbare bibliotheken wordt dan ook door de overheid ingezet om de informatievoorziening naar de burgers mede invulling te geven.

De trends in het onderwijs – zelfstandig en levenslang leren – hebben ook hun weerslag op het informatieveld. Zowel wetenschappelijke als openbare bibliotheken spelen in op deze ontwikkelingen, omdat zij zich met hun collecties en deskundige medewerkers uitstekend lenen voor de ondersteuning van het zelfstandig bestuderen van informatie. Met name openbare bibliotheken zijn dan ook actief educatieve projecten aan het opzetten. Ook op het gebied van ‘levenslang leren’ worden veel activiteiten ontplooid. De stijging van het gemiddeld opleidingsniveau leidt ertoe dat een bredere doelgroep ontstaat voor hoger onderwijs, ook na de studententijd. Universiteiten en hogescholen spelen hierop in door digitale leeromgevingen te ontwikkelen en hoger onderwijs voor ouderen (HOVO) aan te bieden.

Nieuwe eisen aan informatiedienstverlening

Door de veranderingen in de informatieomgeving zijn ook de eisen van de consumenten toegenomen. De consument vraagt *value for time*: de inzet van tijd en moeite van de kant van de gebruiker moet worden beloond door snelle en concrete resultaten. Daarbij is het voor de consument niet van belang waar de informatie vandaan komt, of welk medium daarbij gebruikt wordt, maar alleen of de gevonden informatie inderdaad een antwoord geeft op de zoekvraag. De keuzemogelijkheden van de gebruiker zijn toegenomen, de bibliotheek is niet meer monopolist op het gebied van informatieleverantie. ‘Eerstelijns’ informatie komt steeds meer via internet bij de informatiezoeker, de bibliotheek wordt gebruikt voor ‘tweedelijns’ informatiedienstverlening: verdieping.

Bibliotheken moeten op deze nieuwe eisen inspelen door nog meer gebruikersgericht te werken. Onderzoek naar de feitelijke wensen van huidige en potentiële gebruikers is hierbij van groot belang. De nadruk bij het leveren van informatie ligt op de werkplek van de gebruiker: daar ontstaat de informatiebehoefte. De instrumenten die de bibliotheek de gebruiker biedt moeten dan ook zoveel mogelijk onafhankelijk zijn van tijd en plaats. Het gebruik van deze instrumenten moet bovendien eenvoudig en doorzichtig zijn. Om dit te bereiken kunnen bibliotheken gebruikers bijvoorbeeld de mogelijkheid bieden om verschillende bestanden tegelijk te doorzoeken met één zoekactie en om de gevonden zoekresultaten te personaliseren.

Bibliotheken moeten ook in hun informatiehuishouding rekening houden met de hogere verwachtingen van de gebruiker: ‘wat ik niet elektronisch kan vinden is er niet.’ Alle informatie over de collectie moet elektronisch beschikbaar zijn (bijvoorbeeld door retrocatalogisering). Tegelijk moeten opleiding en training van personeel en in-

richting van de organisatie zo worden aangepast dat zij beter kunnen inspelen op de wensen van het publiek. Er komt steeds meer aandacht voor human resource management als belangrijke factor in de ontwikkeling van betere dienstverlening.

Samenwerking

Om goed in te spelen op de hogere eisen van gebruikers en de groeiende stroom van informatie, zullen instellingen steeds meer gaan samenwerken. Bibliotheken, musea en archieven kunnen gezamenlijk opereren om informatie over collecties naar buiten te brengen. Digitalisering kan hierbij een belangrijke bijdrage leveren door het traditionele onderscheid naar medium (archiefstukken, kunstwerken, historische objecten, boeken, handschriften) te laten vervagen. Digitalisering wordt door de overheid gezien als een belangrijk middel om de doelstellingen van het cultuurbeleid te realiseren. Het financiële beleid van de overheid is er dan ook op gericht om sectoroverschrijdende en innovatieve projecten voor algemeen publiek te stimuleren. Ook andere externe financiering is vaak afhankelijk van projecten met een belangrijke samenwerkingscomponent en een beperkte duur.

Een goede infrastructuur is van groot belang om van sectoroverschrijdende projecten een succes te maken. Zeker voor kleinere instellingen kan de aanwezigheid van een kennisinfrastructuur op het gebied van digitalisering en conservering een belangrijke reden zijn om met de eigen collecties deel te nemen aan bovensectorale projecten. Daarmee wordt de zichtbaarheid van het Nederlands cultureel erfgoed versterkt.

Van groot belang blijft ook de goede samenwerking met uitgevers in het onderhouden van zowel het papieren als het elektronisch depot. Het vrijwillige depot in Nederland behaalt een zeer goede dekkingsgraad door de coöperatie van zowel grote als kleinere uitgevers. Elektronisch publicerende uitgevers maken zich grote zorgen om de zogenaamde ‘digitale piraterij’; het misbruik van elektronisch materiaal. Dit is dan ook een punt van aandacht in de afspraken over deponering van elektronische publicaties. In het algemeen is er steeds meer aandacht voor het verschuivend juridisch kader voor informatiebeleid van kennisinstellingen. Ook in het buitenland worden elektronische depots opgezet en nemen nationale bibliotheken het voortouw in onderzoek naar digitale duurzaamheid en andere vragen met betrekking tot het behoud en beheer van elektronisch materiaal.

Grensoverschrijdende samenwerking is van groot belang nu de grenzen steeds meer vervagen. Door internationale samenwerking kan kennisverspreiding versneld worden. Niet iedere bibliotheek of instelling zal informatie ‘in bezit’ hoeven hebben, maar iedereen moet wel alles kunnen vinden. Om deze internationale kennisinfrastructuur vorm te kunnen geven zal het gebruik van internationale standaarden een steeds grotere rol gaan spelen. Het feit dat OCLC een meerderheidsbelang heeft genomen in Pica zal deze trend in Nederland versnellen. Ook internationale projecten op het gebied van metadata, conservering en digitalisering zullen de kennisoverdracht op deze gebieden versterken.

Taken/kostenmatrix Koninklijke Bibliotheek 2002

Kosten	begrote inzet vast personeel (fte)	kosten vast personeel (K€)	materiële kosten (K€)	opslag (K€)	totale kosten (K€)	begroting
1. Cultureel erfgoed en collectievorming						
1.1 Bijzondere collecties	13,36	653	178	94	926	2,54%
1.2 Depotcollectie (incl. DNEP-i)	16,08	561	1.321	113	1.995	5,47%
1.3 Humanioracollectie (incl. retrocatalogisering)	27,77	1.120	1.553	196	2.869	7,86%
1.4 Conservering en restauratie KB-collectie	4,02	174	6	28	208	0,57%
1.5 Opslag en beheer nieuw binnenkomend materiaal	8,82	266	266	62	594	1,63%
	70,05	2.774	3.324	494	6.592	18,07%
2. Ontsluiting						
2.1 Nederlandse Bibliografie, STCN	34,16	1.165	149	241	1.554	4,26%
2.2 Onderwerpsontsluiting en bibliografieën	10,68	587	15	75	677	1,86%
2.3 Digitale kennisdomeinen	2,99	153	3	21	178	0,49%
	47,83	1.905	167	337	2.409	6,60%
3. Dienstverlening						
3.1 Directe dienstverlening	38,57	1.493	249	272	2.014	5,52%
3.2 Opslag en beheer t.b.v. gebruik	10,94	355	26	77	459	1,26%
3.3 Algemene taken t.b.v. publieksdiensten	5,77	279	47	41	367	1,01%
	55,27	2.128	323	390	2.840	7,78%
4. Landelijke taken						
4.1 Onderzoek & ontwikkeling, (inter)nationale samenwerking	24,43	1.115	58	172	1.345	3,69%
	24,43	1.115	58	172	1.345	3,69%
5. Bestuur, directie en ondersteunende diensten						
5.1 Bestuur, directie, beleidsstaf en secretariaat	12,65	866	122	89	1.076	2,95%
5.2 Communicatie en marketing	5,00	206	297	38	541	1,48%
5.3 Gebouw en facilitaire dienstverlening	12,50	501	35	78	614	1,68%
5.4 Financieel economische zaken	6,35	299	39	44	382	1,05%
5.5 Personeel en organisatie	6,60	332	57	49	438	1,20%
5.6 Informatie- en communicatietechnologie	18,00	826	577	131	1.534	4,20%
	61,10	3.030	1.126	429	4.585	12,57%
Subtotaal	258,69	10.951	4.998	1.821	17.771	48,71%
6. Projecten (projectpersoneel en materiële kosten)		2.541	3.812		6.353	17,41%
7. Huisvesting en afschrijvingen			12.084		12.084	33,12%
8. Geaffilieerde instellingen			278		278	0,76%
Totaal		13.492	21.172	1.821	36.486	100,00%
Middelen						
Rijksbijdrage KB 2002					27.373	75,02%
Overige middelen					2.220	6,08%
Projectgelden					6.353	17,41%
Dekking uit reserves					262	0,72%
Rijksbijdrage geaffilieerde instellingen					278	0,76%
Totaal					36.486	100,00%

BCB	Bureau voor Conservering van Bibliotheekmateriaal
BNB	Behoud Nederlandse Boekproductie
CDNL	Conference of Directors of National Libraries
CENL	Conference of European National Librarians
DNEP	Depot van Nederlandse Elektronische Publicaties
E-depot	Elektronisch depot
IBL	Interbibliothecair Leenverkeer
ICT	Informatie- en communicatietechnologie
KB	Koninklijke Bibliotheek
NCC	Nederlandse Centrale Catalogus
NWO	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek
OCenW	(ministerie van) Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
OPC	Online Publiekscatalogus
P&O	Personeel en Organisatie
POP	Persoonlijk Ontwikkelingsplan
RKD	Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie
TEL	The European Library
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
XML	Extended Mark-up Language

Colofon

Het Beleidsplan 2002 - 2005 is een uitgave van de Koninklijke Bibliotheek, Den Haag
© Koninklijke Bibliotheek, Den Haag 2002

Dit beleidsplan is ook beschikbaar in een integrale Engelstalige editie.

Redactie Koninklijke Bibliotheek

Ontwerp studio dc-7, Amsterdam

Druk Quantes, Rijswijk

Oplage 1.200 exemplaren